

Pionýr českého pravoslaví

Biskup Gorazd (Matěj Pavlík) v nadlidském zápase o reformaci římskokatolické církve a pravoslaví

MARTIN JINDRA

Letos si připomínáme 140. výročí narození Matěje Pavlíka (biskupa Gorazda). Narodil se 26. května 1879 v Hrubé Vrbce u Hodonína. Po bohosloveckých studiích na olomoucké teologické fakultě byl 5. července 1902 arcibiskupem Theodorem Kohnem v Olomouci vysvěcen na římskokatolického kněze a ustanoven kaplanem ve Slezsku. Tam svým evangelijním zápalem, národními, sociálními a pro tehdejší společnost otevřenými myšlenkami naplňoval své kněžství. Neskrýval své sympatie k modernistickému hnutí, započal práci na rozsáhlém celoživotním literárním a překladatelském díle, seznamoval se s prostředím politiky.

S novou životní výzvou se setkal jako duchovní správce léčebného ústavu pro choromyslné v Kroměříži, jímž byl jmenován počátkem roku 1908. Tehdy se vrhl do studia psychologie a psychiatrie. Zabýval se sociálními otázkami svých svěřenců, ale i ošetřovatelů a lékařů. Inovativními přístupy – hrálo se divadlo, muzicírovalo se, ukazoval možnosti vzdělávání chovanců.

Rozčarování z válečného prožitku, nepružnost římskokatolické církve vůči požadavkům společnosti, austrokatolicismus a nepochopení církevních představitelů – zde hledejme příčiny vnitřního boje, který se po

skončení 1. světové války odehrával v nitru kněze, jenž byl přesvědčen o nutnosti změn uvnitř církve. K prosazování reformních názorů a představ založil časopis *Právo národa*, jehož první číslo vyšlo v říjnu 1918. Pavlík byl nejen jeho duchovním otcem, ale i redaktorem. Po přestěhování do Prahy se ujal i redigování *Věstníku Jednoty katolického duchovenstva* a stal se jejím prozatímním tajemníkem. *Kdo se mnou o převzetí těchto funkcí mluvili, jsou mi svědky, že jsem se na toto místo nevetřel, ba že jsem se zpěchoval vzít na sebe úřad tak zodpovědný...* napsal v reakci na útoky některých kněží.¹

V polovině roku 1920 se Matěj Pavlík začal více angažovat ve prospěch nově založené Církve československé (husitské).² V dubnu 1921 byl zvolen správcem moravsko-slezské diecéze a 29. srpna 1921 moravskoslezským biskupem této církve.³ Po kanonickém zvolení ve Sremských Karlovcích byl podle pravoslavného ritu v srbských kláštorech vysvěcen na igumena a archimandritu a 25. září 1921 v Bělehradě na biskupa. Obřad vykonal patriarcha Dimitrij s několika metropolity včetně srbského biskupa Dositeje.⁴ Gorazdova věroučná orientace nabrala tímto okamžikem definitivní směr a postupem doby se začala diametrálně vzdalovat liberálnímu

křídlu Karla Farského. Gorazdův věroučný odklon směřoval k jeho neodvratnému odchodu z Církve československé (husitské), pro který se rozhodl v červenci 1924.⁵

Po přípravných jednáních s duchovním správcem České náboženské obce pravoslavné v Praze Sawatijem (civilním jménem Antonín Jindřich Vrabec, 4. března 1923 jej cařihradský patriarcha vysvětil na biskupa), kterým byl přítomen i biskup Dositej,⁶ přestoupil i se svými stoupenci do České náboženské obce pravoslavné v Praze, jež v té době působila pod jurisdikcí cařihradského patriarchátu. V listopadu 1925 byl na řádném shromáždění v České Třebové zvolen jejím duchovním správcem. Trnité roky, naplněné úmornou snahou o konsolidaci pravoslaví, úspěšně završil v roce 1929. Po schválení církevní ústavy státem i Srbskou pravoslavnou církví byla ustavena Česká pravoslavná eparchie sídlící v Praze a působící pod srbskou jurisdikcí.

Eparchie se pod Gorazdovým vedením zdárně rozvíjela.⁷ Od ledna 1930 vycházel *Věstník České pravoslavné eparchie*. Na Moravě byl vybudován jedinečný soubor pravoslavných chrámů; v roce 1935 byl v Praze vysvěcen nově získaný chrám sv. Cyrila a Metoděje v Resselově ulici. Duchovní splňující státem stanovené podmínky

1 FRÝDL, David: *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky. Snaha o reformu katolicismu v Čechách a na Moravě*. L. Marek, Brno 2001, s. 71.

2 Charakteristika „husitská“ byla k názvu církve přiřčena na VI. řádném sněmu v roce 1971, proto je uváděna v závorce.

3 Sněm delegátů ČČS. *Český zápas*, 1921, č. 35, s. 1.

4 Biskup br. Pavlík. *Český zápas*, 1921, č. 39, s. 1.

5 Biskupské funkce se vzdal 21. července 1924. *Archiv Národního památníku heydrichiády při českém pravoslavném chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze*, f. Biskup Gorazd – nezpracováno, oznámení o rezignaci biskupa Gorazda a ustanovení administrátora olomoucké diecéze ČČS(H) z 23. 8. 1924.

získali nárok na kongruu. Sám vладыka Gorazd neúnavně putoval po církevních obcích, kde vyučoval věřící pomocí *Lidového sborníku modliteb a bohoslužebných zpěvů pravoslavné církve* (vydán 1934) liturgickému zpěvu a konal četné přednášky osvětlující krok za krokem podstatu pravoslavného křesťanství a liturgie. V roce 1940 společně s dalšími spolupracovníky připravil k vydání *Pravoslavný katechismus*.

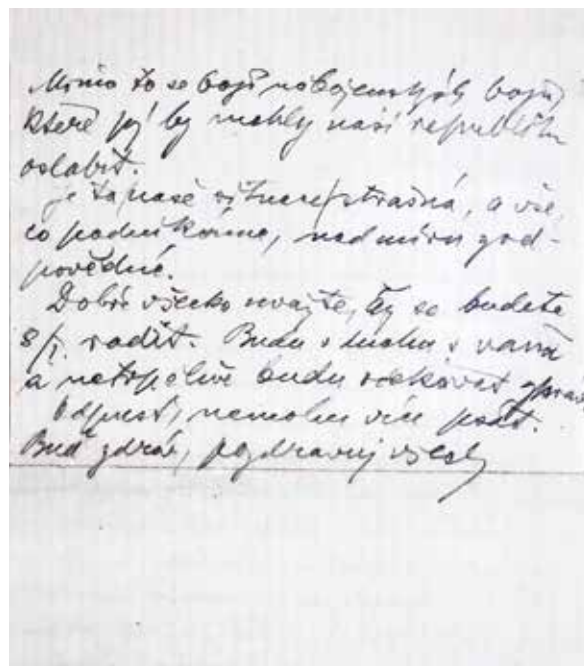
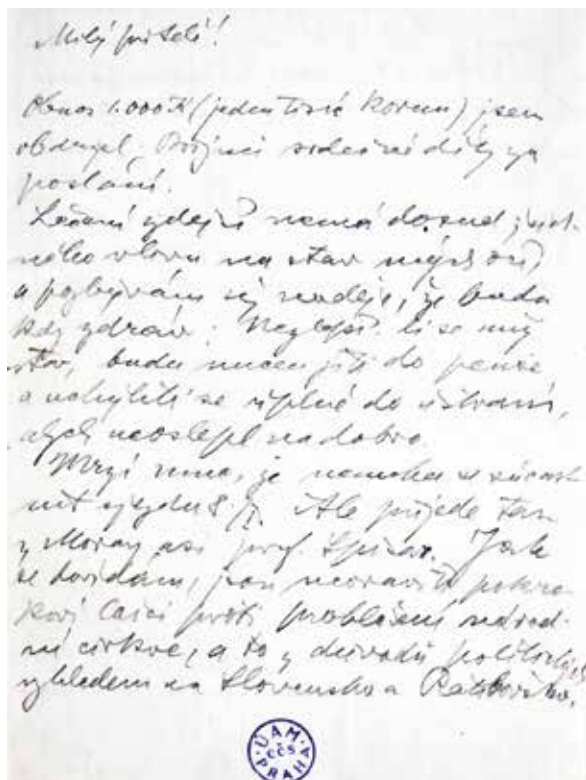
Od konce třicátých let prošel biskup Gorazd vývojem od otevřeného odsouzení nacistické totality až po kompromisní kroky, za kterými však vždy na prvním místě stála snaha o záchranu jemu svěřené církve.⁶ Gestapo ho za-

tklo 25. června 1942 v Horních Počernicích, sedm dní po boji, který svedli českoslovenští parašutisté v kostele sv. Cyrila a Metoděje. Po vyšetřovacím martyriu a útočné kampani v tisku, kterým byl označován za zločince, trapného pastýře, Benešovu stvůru, padoucha v biskupském rouchu, či dokonce zrádce křesťanské víry, nadešel den soudního přelíčení.

Ve čtvrtek 3. září 1942 se v zasedací síni Petschkova paláce v Praze konalo mimořádné veřejné přelíčení stanného soudu s pravoslavným kaplanem Vladimírem Petřkem, předsedou sboru starších pražské církevní obce Janem Sonnevendem, farářem Aloisem Václavem Čiklem a biskupem

Gorazdem. Ortel zněl: Trest smrti! Poprava zastřelením byla vykonána 4. září 1942 ve 14 hodin na střelnici v Praze-Kobyliších.⁹

V říjnu 1945 byl vладыka Gorazd z pověření prezidenta republiky vyznamenán in memoriam Československým válečným křížem 1939. V roce 1997 mu prezident Václav Havel propůjčil Řád Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy, o čtrnáct let později (2011) mu ministr obrany Alexandr Vondra udělil resortní Vyznamenání Zlatá lípa. Gorazdovy pamětní desky nalezneme na mnoha chrámech a místech po celé České republice. Ve dnech 4. až 6. září 1987 byl v chrámu sv. Gorazda v Olomouci slavnostně kanonizován.



Dopis Matěje Pavlíka vztahující se k připravovanému sjezdu Klubu reformních kněží, na kterém byla v lednu 1920 zřízena Církev československá (husitská), prosinec 1919

Foto: Ústřední archiv a muzeum ČSH

6 Biskup GORAZD: Bratři a sestry! *Za pravdou*, 1924, č. 33, s. 197–199.

7 Proces budování církve ve specifických podmínkách českého prostředí se neobešel bez konfliktů a názorových střetů. Podpovrchové pulzující napětí se nejvýrazněji projevilo v kauze duchovního Josefa Židka. MAREK, Pavel - LUPČO, Martin: *Nástin dějin pravoslavné církve v 19. a 20. století. Prolegomena k vývoji pravoslaví v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v letech 1860–1992*. CDK, Brno 2013, s. 132–141.

8 JINDRA, Martin: *Česká pravoslavná církev od Mnichova po obnovu v roce 1945*. ÚSTR, Praha 2015, s. 158.

9 Kaplan Vladimír Petřek byl popraven o den později ve 12 hodin.

Lásku k Bohu a úctu k člověku Matěji Pavlíkovi vštěpovala jeho matka Anna. Rodinné římskokatolické prostředí i místní evangelická tradice podpořená inspirativní osobností faráře Emila Pellara formovaly jeho další životní směřování. Na kněze byl Matěj Pavlík vysvěcen v roce 1902. Vpravo: vladyka Gorazd po vysvěcení v Bělehradě, za ním biskup Dositej.

Foto: Ústřední archiv a muzeum ČČSH

Poté, co se vyléčil z vážné oční choroby, se Matěj Pavlík začal angažovat ve prospěch Církve československé (husitské). Při oslavách svátku M. Jana Husa v Kroměříži sloužil na náměstí první české bohoslužby v národním jazyce, v „hanáckých Athénách“ inicioval založení náboženské obce. Na fotografii srbská církevní delegace v Kroměříži: uprostřed biskup Dositej, vlevo od něj protoďiakon Miketič a Matěj Pavlík, červen 1921.

Foto: archiv Náboženské obce ČČSH Kvasice





V druhé polovině roku 1922 odjel biskup Gorazd na misijní cestu do USA. Po návratu v lednu 1923 byl natolik rozčarován z vývoje v církvi i ve své diecézi, že se rozhodl podat rezignaci. Po usnesení diecézního shromáždění svůj krok nakonec 29. března 1923 odvolal a znovu se ujal biskupské funkce.

Foto: Ústřední archiv a muzeum ČCSH

Luce Karlowsi, 24. 11. 1925.

Přecitavte si, Oče sladký!

I nejšťastnější radostě čili jemu zprávu, že jste byl jmenován zpět biskupem naší církve. Kousička rozbila pravda nad těmi a v naší církvi zanechal nový duch a nastala doba posvěcení práce, již je nejvíce zapotřebí k rozvoji a upravení naší církve.

Přejeme přecitavte si, Oče sladký, přejeť naší církvi i lidu milosti a štěstí.

Tímě blahoslavení:

Vladislav Slavinský
 M. Škorpil - Ludmil F. Petříček
 Jan J. Šon - Bohumír Komanec
 Václav Petříček - Ant. V. Novák
 M. Škorpil - M. Škorpil

Ke zvolení pravoslavným biskupem Gorazdovi gratulovali též bhoslovci studující ve Sremských Karlovcích, včetně Vladimíra Petřka, kterého nacisté později popravili, 1925

Foto: archiv Olomoucko-brněnské eparchie Pravoslavné církve v českých zemích



Vladyka Gorazd nese svaté ostatky, jež byly vkládány do oltáře při svěcení chrámu sv. Václava v Brně, 1931

Foto: archiv Pravoslavné církevní obce v Brně

Georg Krumm, Ansbachstr. 10, Berlin N.W., Friedrichshagen 104
 15. 11. 1942.

Vermeidet
BRUNNENSTÄUBEN!

Josef Šembera

Prag Bjevice
 Bedřichova Velkého 33,
 Bohumín

Hlavním cílem této návštěvy je...
 15. 11. 1942.

Zpráva biskupa Gorazda o chystané naléhavé návštěvě pražské církevní obce, kterou adresoval z Berlína chrámovému starostovi Josefu Šemberovi. Vladyka byl o ukrytých parašutistech informován těsně před svým odjezdem do Berlína. Hned po návratu domů inicioval setkání, na kterém na zúčastněné apeloval, aby co nejrychleji zajistili převoz parašutistů na jiné, bezpečnější místo, červen 1942.

Foto: archiv Olomoucko-brněnské eparchie Pravoslavné církve v českých zemích



Pravoslavní věřící v čele s biskupem Gorazdem a stavitelem-samoukem Vsevolodem Kolomackým od roku 1934 na Moravě postavili ve střední Evropě ojedinělý soubor šesti čistě pravoslavných chrámů. Jednalo se o chrám sv. Ludmily v Řimicích (1934), chrám sv. Cyrila a Metoděje v Chudobíně (1936), kostelík sv. Václava ve Střemeníčku u Bouzova (1937), katedrál ní chrám sv. Gorazda v Olomouci (1939), chrám sv. Václava a Ludmily v Třebíči (1940) a kapli sv. Trojice v Čelechovicích (1942). V Praze byl navíc k bohoslužebným účelům zrekonstruován pronajatý sídelní chrám sv. Cyrila a Metoděje. Na fotografii biskup Gorazd při svěcení základního kamene chrámu sv. Gorazda v Olomouci, 1937.

Foto: archiv Pravoslavné církevní obce v Olomouci



Po vysvěcení chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze vladyku Gorazda obklopili téměř všichni duchovní České pravoslavné eparchie. Mezi nimi i Josef Neruda (druhý zleva v dolní řadě), který po odhalení parašutistů zapřel a zradil své bratry včetně vladyky Gorazda, 1935.

Foto: archiv Pravoslavné církevní obce v Třebíči

Arijský boj

Telefon: 313-75, 299-31
Vydání každou sobotu.

Ročník III. - číslo 29 V Praze 25. července 1942.

150

Biskup Gorazd pomocník vrahů

— Rudolf Novák. — „Der Neue Tag“ přinesl mamuleho tydne pozoruhodné podrobnosti o zkrácení vyšetřování prot osobě zabitého kápitan Petřeka a jeho spolupachatelů ve věci atentátu na generála Reinholda Heydricha.

Z článku vychází na jevo, že knze Karla Batoromského v Praze líčí svůj dñ vrahům za asy s vědomím biskupa Gorazda z ortodoxní pravoslavné církve, a že jeho podřízení řadí a křtí všemožné podporovatele vrahy v jejich kostelní skříní.

Brněnský „Brunser Tagblatt“ otišl 16. července velký úvodní článek dr. Rudolfa Urbana o české pravoslavné církvi. V Urbanově úvodníku poukazuje se na souvislosti mezi pravoslavnou církvi a církvi anglikánskou, která posílala svého biskupa Seotese svého časa k srbskému patriarchu Gavrilovi na návštěvu.

To se stalo v kritických dnech, kdy býv. Jugoslavie stála v předvečer dělostřeleckých rozhodnutí.

Patriarcha Gavril stál v popředí puče proti býv. bělohorské vládě, která přistoupila k paktu III...

Zdá se tedy, že český pravoslavný biskup Gorazd vzal si z Gavrilově příklad, a že anglická Secret Service měla své spojení s Gorazdem a jeho druhy přes Bělehrad.

Deník listy ochotavě do slovně sesazují články pražského i brněnského deníku. Čtenáři znají tedy jejich obsah.

My v dnešní reportáži chceme si podrobněji všimnout osoby hlavně pomocníka vraha — biskupa Gorazda, který hrál v českém církevním životě zajímavou roli.

KAPLAN MATJĚ PAVLÍK A „KATOLICKÁ MODERNA“

Biskup Gorazd není ani Rus, ani Srb, nýbrž Čech. Pávodně jménoval se Matěj Pavlík.

Narodil se 24. května 1879 v Hrabě Vrbece. Vystudoval bobolovickou teologii a byl vysvěcen na knze římskokatolické církve.

Šel se pak kaplánem na jedné manavské lare — před první světovou válkou.

Když se stal olomouckým arcibiskupem, zaváděl ústřední reformy, jak ve finančním a hospodářském směru, tak také v církevním životě své arcidiecése.

Tyto reformy v celku byly dosti nesocialistické, namířené hlavně proti malým zaměstnancům na arcibiskupských státních.

Proti Kohnovi zdvihla se opozice mnišských knězů, kteří se skupili kolem tak zvané „Katolické moderny“.

„Katolická moderna“ nepodala arcibiskupovi a vytvořila proti němu jasně upřesněnou v kruhích věřících.

Největší poprsek však povstala, když v olomouckém časopisu „Posol“ začaly vycházet články, podepsané značkou „Rectus“, a namířené proti Kohnovi.

Autor článků znal dobře okolí dr. Kohna, neboť uvdělil takové podrobnosti, že to budilo až úžas v kruhích věřících, i v tichých křeh.

Archiepiskop ocitil se tak v centru časopiseckých útoků, které mu nebyly příjemné.

V té chvíli ovšem se hlava nezadrželo kaplánek Matěj Pavlík, který se postavil úplně na nepodléhající arcibiskupa Kohna a proti jeho odporům.

Kaplan Pavlík organizoval pak knze pro Kohna. Činil tak v předpokladu, že Kohn se mu odmění, a že bude naň pamatovat při rozdělení přebud církevních.

Jenže předpoklad úplně zklamal. Kohn musel resignovat na arcibiskupský stolec, ponevadž se prokázalo, že znevil zpravedlivého tajemství, aby se dopřítal, kdo se skrývá za značkou „Rectus“.

Zjistil si je jméno autora — byl jím knz Hofer — ale stále ho to arcibiskupský stolec.

Tak tedy přišel kaplan Matěj Pavlík o svou odměnu Pracoval záznam pro arcibiskupa ze židovské lary.

To ho asi nejvíce mrazilo při jeho ziskuchtivé a ješitné povaze!

PAVLÍK VYSTOUPÍ Z CÍRKVE

Když skončila první světová válka, byl Pavlík významným domácím knzem jistého ústavu.

Toho postavení se mu nezmnožovalo. Čekal proto jen na vhodnou příležitost, aby se mohl vyvíjnost do popředí.

Příležitost se mu naskytla v roce 1920, kdy byla založena býv. československá, nyní českosomoravská církev.

Pavlík se domníval, že přišla jeho doba, a že bude moci využít vlivy, které se zvedla proti Římu v prvních letech po první světové válce v českých zemích.

Vystoupil tedy ze římskokatolické církve a přistoupil do nové tvořící se církve českosomoravské, tehdy ještě československé.

Tato církev hledí v začátcích prodávátní vnitřní boje. Rozdělila se totiž na dvě skupiny. Jedna skupina se vyvířila v knze církevní ústředí v Praze; druhá pak hledala spojení na pravoslavnou církev srbskou.

V čele těch, kteří chtěli spojení na srbskou pravoslavnou církev, byl Matěj Pavlík. Jeho snahy podporoval zejména spisovatel litových románů B. Zahradník-Brodský.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Z paměti českého novináře Dobrodruzi s náboženskými články

Finský ministr vnitra biskup Gorazd a jeho otcovská podobizna vpravo a paměti novináře jako reportáža. Na levé straně pak o ruských katolických novinářích.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

Takže se najednou změnila v Gorazda, postaral při níž udělil v knze římskokatolické posty tzv. svatý křesťanstvo.

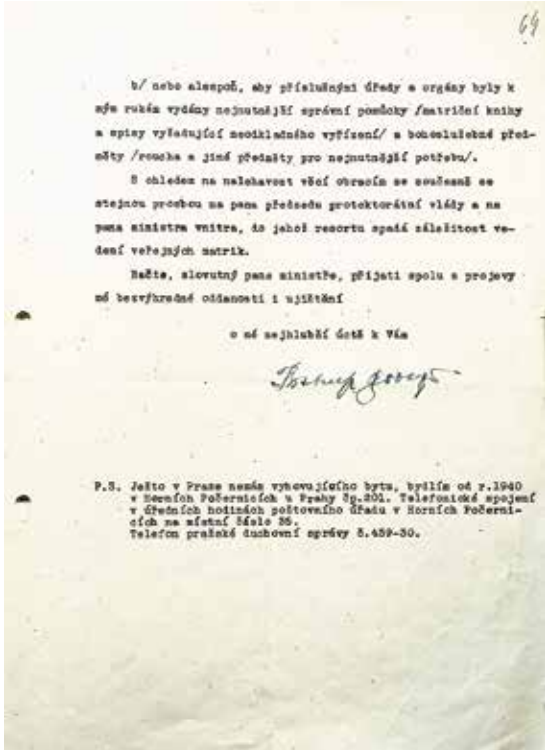
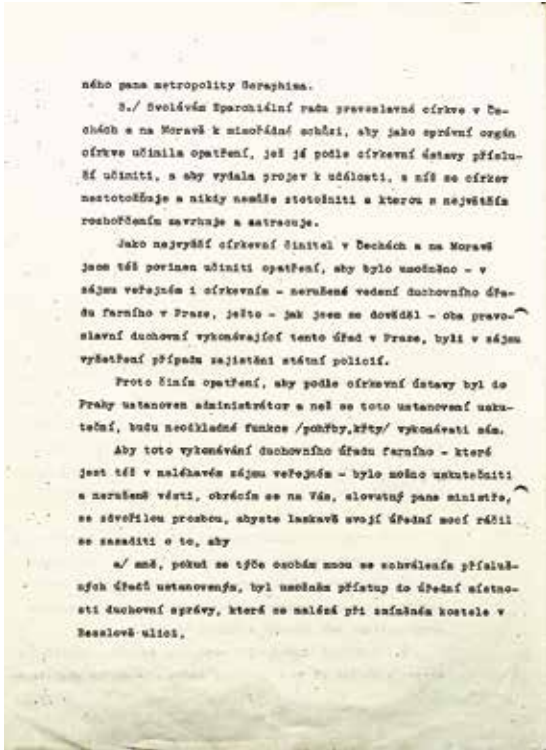
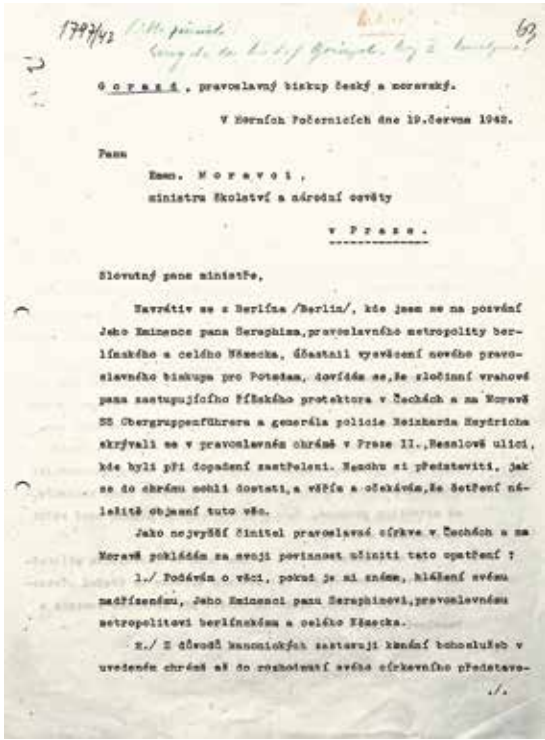
Reportaže takto objasňují, že Gorazd byl v letech 1919-20 jeho sp. tisk.

K nejpokleslejším protektorátním periodikům patřil Arijský boj

Foto: archiv autora



Oznámení biskupa Gorazda adresované ministerstvu školství a národní osvěty, v němž vладыka vysvětluje smysl své žádosti o přijetí České pravoslavné eparchie pod pastýřský dozor berlínského arcibiskupa Serafima, říjen 1941 Foto: NA



Dopis biskupa Gorazda adresovaný den po odhalení parašutistů v pravoslavném chrámu sv. Cyrila a Metoděje ministru školství a národní osvěty Emanuelu Moravcovi. V literatuře je tento dokument často chybně citován podle dobového tisku: „Dávám (míněn je biskup Gorazd - pozn. autora) příslušným orgánům svou osobu k dispozici a chci se podrobit každému trestu, třeba i trestu smrti.“ Foto: ABS

Dusivá okupační atmosféra a obavy o zničení vlastního misijního díla, jímž se věřícím snažil přiblížit hloubku a šíři pravoslavné víry, se v posledních měsících života zřetelně zrcadlily na vladykově tváři

Foto: archiv Pravoslavné církevní obce v Třebíči



Představitelé pravoslavné církve na lavici obžalovaných: zleva Jan Sonnevend, Alois Václav Číkl, Vladimír Petřek a biskup Gorazd

Foto: ABS

